

دعاهای امام سجاد(ع) عمیق‌ترین اندیشه‌های سیاسی را ترویج می‌کنند

یک استاد دانشگاه علامه طباطبایی گفت: دعاهای امام سجاد(ع) هیچ جلوه سیاسی ندارد، ولی در لایه‌های زیرین، عمیق‌ترین مطالب و اندیشه‌های سیاسی را ترویج می‌کند.

یک استاد دانشگاه علامه طباطبایی گفت: دعاهای امام سجاد(ع) هیچ جلوه سیاسی ندارد، ولی در لایه‌های زیرین، عمیق‌ترین مطالب و اندیشه‌های سیاسی را ترویج می‌کند.

به گزارش **خبرنگار مهر**، به مناسبت سالروز شهادت سیدالسادین، امام زین العابدین(ع) با حجت الاسلام والمسلمین احمد جهان بزرگی، استاد حوزه و دانشگاه، دکتر ابراهیم برزگر، استاد دانشگاه علامه طباطبائی و نویسنده کتاب «درآمدی بر اندیشه سیاسی صحیفه سجادیه» و حجت الاسلام. المسلمین محمدعلی مهدوی راد، استاد دانشگاه تربیت مدرس به گفتگو نشسته ایم که اکنون در پی می‌آید.

حجت الاسلام والمسلمین احمد جهان بزرگی، به **خبرنگار مهر** گفت: امام سجاد(ع) حزب شیعه را که از زمان حضرت امیر(ع) تشکیل شده بود تقویت کردند. حضرت دو شاخه برای حزب شیعه در برابر حزب اموی تأسیس کردند. در جامعه آن روز دو حزب قوی مدعی سیاست و حکومت وجود داشت؛ حزب اموی و حزب شیعه. حزب اموی در رأس حکومت قرار داشت و مروان حکم و عبدالملک مروان و کسان دیگری به حکومت رسیده بودند و بنابراین حزب شیعه تحت ضربه قرار گرفت.

فعالیت های سیاسی و نظامی امام سجاد(ع)

این استاد حوزه و دانشگاه افزود: امام سجاد(ع) دو شاخه در حزب شیعه ایجاد کردند؛ یکی شاخه سیاسی بود که آن را به دست امام محمد باقر(ع) سپردند و دیگری شاخه نظامی که به دست زید(ع) سپردند. زید(ع) فرزند امام و فقیه شجاع و مدیر و مدبری بود که قیامی را ترتیب داد. ذکر این نکته ضروری است که باید حساب گروه‌هایی مانند کیسانیه و زیدیه را از مختار و زید جدا کرد، عده‌ای سوء استفاده کننده از اسم کیسان بودند که اسم خودشان را به تبعیت از مختار، کیسانیه گذاشتند و زیدیه هم همین طور. اینها افرادی بودند که تحت نظر حکومت عباسیان رشد پیدا کردند برای اینکه خط اصلی امامت را زیر سؤال ببرند. زیدیه نیز ربطی به زید نداشت، افراد منفعت طلبی بودند که راه خودشان را رفتند.

جهان بزرگی در ادامه گفت: به هر حال امام سجاد(ع) زید را تربیت کردند و او را برای قیام آماده کردند و به او اجازه و مجوز قیام دادند. در دوره امام محمد باقر(ع)، زید(ع) به صورت مخفی به شهرهای مختلف رفت و سعی می‌کرد که یار و یاور جمع کند حتی به شهرهایی از ایران کنونی هم مسافرت‌هایی داشت و در شهرهای نزدیک به شام هم به منبر رفت و مردم را دعوت به قیام کرد؛ اگرچه نمی‌توان گفت از زمان قیام زید مسئله خونخواهی امام حسین(ع) و شعار «یا لثارات الحسین(ع)» به دست فراموشی سپرده شد اما بر روی آن چندان تکیه نمی‌شد اگرچه به خونخواهی امام حسین(ع) می‌خواستند افرادی قیام کنند اما جناب زید می‌گفت: من حکومت را تشکیل می‌دهم و به دست رضای آل محمد(ص) می‌دهم که مقصودش ائمه معصومین(ع) بودند یعنی این اصطلاح را درست کرده بود که به افراد خاص الخاص بفهماند که من داعیه حکومت ندارم بلکه می‌خواهم حکومت را به دست ائمه معصومین(ع) بسپارم.

وی افزود: با فعالیت‌هایی که زید انجام داده بود نزدیک به چهل هزار نفر از ایرانیها برایش نامه نوشتند که قیام کن ما با تو هستیم، نزدیک به پانزده هزار نفر از مردم کوفه هم با زید همراهی کردند و گفتند: قیام کن ما با تو هستیم اما زمانی که ایشان در بیرون شهر کوفه پرچم را بالا برد و اردوگاهی را فراهم کرد بیشتر از ۲۱۰ یا ۲۵۰ نفر با او نبودند یعنی همان کاری که کوفیان با امام حسین(ع)، حضرت مسلم(ع) و مختار انجام دادند بر سر زید هم آمد، ایرانی‌هایی که نامه نوشته بودند و کوفیانی که بیعت کرده بودند هیچ کدام نیامدند و زید را یاری نکردند جز تعداد اندکی، که همه آنها در مواجهه با سپاه عباسیان شکست خوردند و به شهادت رسیدند.

وی با بیان اینکه بعدها عده‌ای زید را مورد هجمه قرار می‌دادند در حالی که که ائمه(ع) می‌فرمودند: زید از ما بود و کارهایی را به نفع ما انجام داد و اگر حکومتی را به دست می‌گرفت حتماً آن‌را به ما منتقل می‌کرد، گفت: امام جعفر صادق(ع) فرمودند: زید برای دنیا و آخرت ما نافع بود. به خدا سوگند او شهید از دنیا رفت. مانند شهیدانی که در خدمت حضرت رسول(ص)، امام علی(ع) و امام حسن(ع) و امام حسین(ع) شهید گشتند. به هر حال از امام حسین(ع) و پیامبر(ص) در تأیید قیام زید روایت وجود دارد. پیامبر(ص) به امام حسین(ع) فرمودند: از نسل تو مردی به دنیا می‌آید که او را زید نامند. او و یارانش در روز قیامت از فراز سر و گردن مردم بگذرند و بی حساب وارد بهشت می‌شوند.»

تقویت اعتقادات مردم با دعاهایی که هیچ شائبه سیاست ورزی ندارد

دکتر ابراهیم برزگر، استاد دانشگاه علامه طباطبایی نیز در این باره به **خبرنگار مهر** گفت: رفتار سیاسی امام سجاد(ع) معطوف به قدرت‌افزایی بوده است، یعنی امام(ره) بعد از ضربه هولناکی که در واقعه عاشورا خوردند و تمام بزرگان و اکثر مردان اهل بیت(ع) به شهادت رسیدند، در صدد بودند که به تدریج قدرت شیعیان و اهل بیت(ع) را بیفزایند که آن هم در قالب حرکات بسیار هوشمندانه و زیرکانه بود، به نحوی که کوچک‌ترین بهانه‌ای را به دست دشمنانی که در صدد وارد کردن آخرین ضربه بر

امام سجاد(ع) بودند را ندهند. بنابراین ایشان وقتی به توحید می‌پردازد، در قالب دعا‌هایی که به هیچ عنوان شائبه‌های سیاست‌ورزی ندارد پایه‌های اعتقادات مردم را تقویت می‌کند و بنابراین زمینه کم‌رنگ کردن ارزش‌های قبیله‌گرایی را فراهم می‌کند، چون چالش بسیار عمده‌ای که امام سجاد(ع) در دوران خودش داشت آن بود که گرایش‌های قبیله‌گرایی که با ظهور اسلام کم‌رنگ شده بود مجدداً بعد از رحلت پیامبر(ص) از سقیفه بازتولید شده بود و روز به روز قدرت قبیله‌ای افزایش پیدا می‌کرد.

استاد دانشگاه علامه طباطبائی افزود: امام سجاد(ع) برای اینکه قدرت قبیله‌گرایی را تضعیف کند، قدرت ارزش‌های دینی و توحید و توحید افعالی را تقویت می‌کند. اگر اندیشه مؤمن، به اینجا منتهی شود که قدرت مطلق، خداوند است و اول و آخر و بالاترین و ابرقدرت خداوند است، طبیعتاً این فرد مؤمن در تقابلی که با بنی‌امیه و طاغوت‌های زمان دارد آنها را به هیچ می‌انگارد و در مقابل آنها می‌ایستد و آنها را حقیر می‌شمارد.

وی در ادامه گفت: در بخش اعتقادات امام(ع) بر اصل امامت تأکید می‌کند و نکته مهمی را متذکر می‌شود که ارتباط عبد با خدا باید از واسطه‌های فیضی به نام امام تأمین شود. بنابراین در قالب این ادعیه‌ها دلالت‌هایی قوی برای تحکیم اصل امامت به چشم می‌خورد و بعد از آن نکته بسیار جالبی به چشم می‌خورد و آن اینکه امام سجاد(ع) باب صلوات فرستادن در شکل انبوه را به صورت عرف متعارف در جامعه در می‌آورد.

برزگر افزود: بنابراین ادعیه‌هایی هست که پنجاه فراز دارد و بعد از هر فرازی، صلوات بر محمد و آل محمد می‌فرستد، یعنی به طور تلویحی به جامعه تزریق می‌کند تا صلوات فرستادن را به صورت عرف متعارف و رایج در بیاورد و در ضمن صلوات، اصول و عقاید و از جمله حقانیت اهل بیت(ع) و آل محمد(ص) را به رخ دشمنانشان می‌کشد و چه به صورت اثباتی و چه به صورت سلبی آن را در عقاید مسلمانان تحکیم کند و از همین جاست که مشاهده می‌کنیم دشمنان اهل بیت(ع) حتی از شهادت به پیامبر(ص) در اذان و اقامه ناخشنود بودند و اذیت می‌شدند و لذا این کار هم یکی از کارهای مهمی است که امام سجاد(ع) در قالب دعا انجام داده است. ملاحظه می‌کنیم ظاهر عمل هیچ جلوه سیاسی ندارد ولی در لایه‌های زیرین، عمیق‌ترین مطالب و اندیشه‌های سیاسی را ترویج می‌کند.

وی با بیان اینکه بخشی از ادعیه‌ها بر وجه اخلاق سیاسی دلالت دارد که رکن دوم الگو و مدل اندیشه‌های سیاسی اسلام است، گفت: در اینجا امام سجاد(ع) می‌کوشد از شیوه‌های عاطفی استفاده کند. بنابراین می‌کوشد عواطف مسلمانان و شیعیان را پر بار کند. مثلاً تکیه بر اشک و عاطفه و یادآوری عاشورا و شهادت امام حسین(ع) در هر مناسبت یعنی هنگام ذبح گوسفند یا هنگام نوشیدن آب و خلاصه به هر مناسبتی این خاطره و یاد عاشورا را زنده نگه می‌دارد و اشک را روان می‌کند و با سلاح عاطفه مجدداً قضایای عاشورا را از شکل واقعه به صورت جریان مستمر تاریخی در می‌آورد و بر آن تأکید می‌کند.

وی افزود: اینجا گرایش‌ها و عواطفی است که در اخلاقیات مد نظر ماست و وقتی در اخلاقیات، یعنی در تعلقات، از گرایش‌های مادی و پست دنیوی انسان‌ها وارسته و رهیده شوند، انسان‌ها سبک‌بال و آماده پرداخت هزینه‌های حداکثری در سیاست می‌شوند. یعنی امام سجاد(ع) به صورت بسیار هوشمندانه‌ای انسان‌ها را از درون آزاد می‌کند تا آنها را آماده ورود به میدان کارزار سیاسی کند. لذا اصل تولی و تبری را در خلال دعا‌هایشان مرتب طرح می‌کنند. لذا از طریق این ادعیه روح فرد بزرگ می‌شود، وقتی روح بزرگ شد آن وقت بسیاری از قضایای دیگر و قدرتهای خارجی را کوچک می‌بیند. روح که تغذیه شد و شارژ روحی صورت گرفت تزریق معنویت صورت می‌گیرد، آن وقت فرد آماده می‌شود و در رکن سوم یعنی در فصل بعدی کتاب که بحث رفتار سیاسی را مورد بررسی قرار دادیم این تجلیات آشکار می‌شود، یعنی وقتی اعتقادات سیاسی و خلقیات سیاسی روی هم گذاشته می‌شود به رفتار سیاسی مذهبی معطوف به الله تبدیل می‌شود.

عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبائی گفت: امام سجاد(ع) در عرصه رفتار سیاسی به کنش گفتاری دست زده یعنی مثلاً وقتی که مذمت می‌کند که نباید ظلم را تحمل کنید، وقتی که ظالمی را مورد نکوهش قرار می‌دهد، به طور تلویحی به شیعیان متذکر می‌شود که شما نباید ظلم را تحمل کنید. وقتی دروغ گفتن را محکوم می‌کند معنایش این است که شما نباید این کار را انجام دهید که کنش گفتاری نامیده می‌شود. بنابراین در این بخش مثلاً دعای مرزداران مورد بحث قرار می‌گیرد که چگونه با اینکه حکومت اموی است ولی امام، حتی برای مرزداران این حکومت دعا می‌کند. به دلیل اینکه به هر تقدیر این کار مصالح عمومی و منفعت ملی و در واقع حیاتی برای عموم مسلمانان است. لذا حتی می‌بینیم این مصلحت‌اندیشی در اینجا تجلی و بروز پیدا می‌کند.

وی در پایان تصریح کرد: نکته مورد نظر ترجیح مصالح ملی و کلی مسلمانان بر مصالح فردی است. نکته‌ای که ما در مقوله‌هایی مثل انتخابات، بسیار آن را ملاحظه می‌کنیم که چگونه فرد و افراد نامزدهای انتخاباتی بعضاً مصالح فردی و شخصی را بر مسائل ملی ترجیح می‌دهند و در مبارزات انتخاباتی و در مناظرات کدهایی را افشا می‌کنند که افشای آن نکات به زیان کشور و مصالح ملی است.

دوران امام سجاد؛ دهشتناک‌ترین مرحله تاریخی تشیع

حجت الاسلام والمسلمین محمدعلی مهدوی راد، استاد حوزه و دانشگاه با بیان اینکه روزگار امام سجاد(ع) قطعاً یکی از دشوارترین، ظلمانی‌ترین و دهشتناک‌ترین مرحله تاریخی تشیع است، گفت این دوران در عین حال درس آموزترین و نقش آفرین‌ترین مرحله است. اگر بخواهیم به این حقیقت برسیم، باید به قبل از حادثه عاشورا برگردیم و به سرعت به بررسی این ۵۰ سال بپردازیم تا مشاهده کنیم چه اتفاقی افتاده است و امام سجاد(ع) چه کار کرده است.

مهدوی راد افزود: به صورت خلاصه و آنچه که در این مجال فرصت است، عرض کنم حضرت سجاد(ع) در موقعیتی رشته

امامت را به دست گرفتند که امکان هیچ گونه حرکت صریح وجود ندارد. در زمانی زمام امور را به دست گرفتند که نه خدایی که تبلیغ شده، خدای قرآن است و نه پیامبر، پیامبر قرآن است و نه امام، امام قرآن است و نه این روابط فردی انسان با خود، با جامعه و با خدا یک رابطه قرآنی و الهی است، مردم هم بریدند.

این استاد حوزه و دانشگاه در ادامه گفت: در چنین وضعیتی امام باید مفاهیم را بازسازی کند، تحریف را از دین بزداید. باید حقیقت امامت را به جای خود برگرداند، معارف را احیا کند، روح صلابت و ایستادگی را بر مردمان، حداقل بر شیعیان بدمد و معیارهای زندگی انسانی- الهی را به انسان‌ها عرضه کند. حال آنکه هیچ موقعیتی هم ندارد، پس باید چه کاری کند؟ کار امام خیلی خطیر و مهم است. شهید عالی‌قدر حسین باقر که کتاب کوچکی بنام «الامام السجاد» دارد، ظواهر زندگانی امام سجاد(ع) را در ۵ مورد بیان کرده است که تحلیل این ۵ مورد خیلی مهم است:

۱. امام خیلی دعا دارد، همان طور که می‌دانید هیچ امامی به اندازه امام سجاد دعا ندارد. سبک دعای امام هم با بقیه ائمه(ع) فرق می‌کند.

۲. امام سجاد(ع) تعداد زیادی برده خریده است که هدف تربیت آنها بوده است.

۳. هیچ امامی به اندازه حضرت سجاد(ع) انفاق ندارد. برخلاف آنچه که در ذهن ماست که بیشترین انفاق از حضرت علی(ع) بوده است.

۴. امام سجاد(ع) برای حادثه کربلا بسیار گریه کرده است.

۵. امام یک دوره فقه دارد و اختصاصاً کتاب حج، زهد و حقوق دارد.

وی با بیان اینکه هیچ یک از دعاهای ائمه به اندازه دعاهای امام سجاد(ع) صلوات ندارد و این امر بسیار عجیبی است، ادامه داد: دعاهای امام سجاد(ع) مکرراً صلوات دارد. امام سجاد(ع) با صلوات فرستادن مرتب که همان سبک «اللهم صل علی محمد و آل محمد» و «اللهم صل علی محمد و آل بینه» است، ما را به این نکته توجه داده است که پیامبر و آل او در مسیر حق و هدایت انسان به سمت قلعه‌ها هستند، نه افراد دیگر. اتفاقاً بعد از این صلوات بلافاصله یک مسأله اجتماعی یا سیاسی یا اخلاقی مطرح است.

مهدوی راد افزود: اگر نگاه تاریخی به صحیفه داشته باشید، متوجه خواهید شد که کلمه به کلمه آن یک گوشه را نشانه گرفته است. امام در قالب دعا، دین را بازسازی کرده است. تعبیر بسیار دقیق آقای حسن الامین که بعد هم آقای جعفر مرتضی دارد این است که «الامام السجاد باعث الاسلام من جدید» یعنی امام سجاد(ع)، اسلام را دوباره بازسازی کرد.

وی با اشاره به اینکه امام در این دعاها، معارف بلندی را درس می‌داده است، گفت: براساس «الصحیفه الجامعه» امام سجاد(ع) ۱۹۴ آیه را یا تلویح کرده، یا اشاره کرده یا استشهاد کرده یا مقدمه قرار داده و تفسیر کرده است و قریب به اتفاق آنها آیاتی است که در فضای آن روز وارونه ترجمه شده بود. جامعه آن روز، جامعه جبر است و جبرگرایی فضای عجیبی است. امام(ع) به ماه نگاه می‌کند و دعا می‌خواند و بعد می‌گوید: «تو با همتایت که آفتاب باشد، می‌آبی و می‌روی، برای اینکه انسان عمل بکند و با عمل خود، یا ثواب ببرد یا عقاب بکشد.» بعد امام این آیه را می‌خواند که خدا بر اساس عمل شما این کارها را می‌کند و جبری در کار نیست.

وی در پایان گفت: صحیفه سجادیه یک کتاب اعتقادی و تاریخی و به عبارتی بازشناسی دوباره فرهنگ شیعه در آن زمان است. رساله حقوق امام سجاد(ع) نیز رساله حیرت آور و مجموعه ای بی نظیر برای زندگی ما انسانهاست. استادان بنام روانشناسی اذعان دارند که رساله حقوق با پیشرفته ترین تئوریهای آموزشی همخوانی دارد.